

UNIVERSITY
OF TAMPERE

This document has been downloaded from
TamPub – The Institutional Repository of University of Tampere

 Publisher's version

The permanent address of the publication is <http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201304091084>

Author(s): Jokinen, Arto
Title: Vallan syrjässä vaan ei sivussa
Main work: Yhdestä puusta. Maskuliinisuuksien rakentuminen populaarikulttuureissa
Editor(s): Jokinen, Arto
Year: 2003
Pages: 238-246
ISBN: 978-951-44-9122-1
Publisher: Tampere University Press
Item Type: Article in Compiled Work
Language: fi
URN: URN:NBN:fi:uta-201304091084

All material supplied via TamPub is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorized user.

VALLAN SYRJÄSSÄ VAAN EI SIVUSSA

Arto Jokinen

Miehet kiinnostavat. Mediassa puhutaan toistuvasti miehistä ja miehisyydestä, miehistä järjestetään yleisötilaisuuksia ja miehiä koskevaa akateemista tutkimusta tehdään. Skandinaviassa, Britanniassa, Saksassa, Yhdysvalloissa ja Australiassa miehisyyden tutkiminen on vakiinnuttanut asemansa humanistisissa tieteissä ja yhteiskuntatieteissä – puhutaan jopa menestystarinasta. CROME-projekti kartoitti eurooppalaisia miehiä koskevaa tietoa 10 maassa.¹ Kuitenkin suomalainen miestä koskeva tutkimus tyypillisesti sivuuttaa yhä sukupuolen kysymyksen. Tutkimuksissa tarkastellaan miehiä ilman, että sukupuolta problematisoidaan, tai tutkimuskohde on niin itsestään selvästi miehet, että sukupuoli katoaa tuo-

¹ Talvella 2003 päättyi projekti nimeltään ”Critical Studies on Men in Europe” (CROME), jossa kartoitettiin ja vertailtiin miehiin liittyvää tietoa kymmenessä eri Euroopan maassa (Viro, Suomi, Saksa, Irlanti, Italia, Latvia, Norja, Puola, Venäjä ja Britannia). Projekti keräsi miehiin liittyvää tilastotietoa ja miehistä tehtyä tutkimusta, kartoitti miehiä koskevia lainsäädäntöjä sekä vertaili, miten miehet representoituvat eri maiden sanomalehdissä. Kutakin tekstiaineistoa lähestyttiin neljän teeman kautta, jotka olivat miesten suhde kotiin ja työhön, joidenkin miesryhmien sosiaalinen syrjäytyminen, miesten väkivalta ja miesten terveys.

(Ks. www.cromenet.org; Hearn etc. 2002a; 2002b; 2002c; 2003.)

hon itsestään selvyteen. Näin on tapahtunut muun muassa alkoholiongelmia, historiaa, väkivaltaa ja työelämää koskevissa tutkimuksissa. (Hearn & Lattu 2002; Jokinen 1999.)

Kriittisessä miestutkimuksessa (esim. Hänninen 1992; Sipilä & Tiihonen (toim.) 1994; Siltala 1994; Lehtonen M. 1995; Lehtonen J. (toim.) 1999; Huttunen 2001; Tiihonen 2002) sukupuoli on keskeinen tutkimuksen kohde. Miehiä tarkastellaan sukupuolittuneina toimijoina tai subjekteina, joiden paikkaa ja rakentumista diskursseissa, instituutioissa, osakulttuureissa ja representaatioissa sukupuoli olennaisesti mahdollistaa ja rajaa. Kriittinen miestutkimus ammentaa siinä määrin feministisestä tutkimuksesta ja naistutkimuksesta, että sen voi nimetä osaksi nais- ja/tai sukupuolentutkimusta. Kriittisyys näkyy muun muassa tutkimuskohteiden valinnoissa, kysymyksenasetteluissa ja teoreettisessa lähdekirjallisuudessa. Tavoitteena on Jorma Hännisen (1992, 26–27) sanoin ”rakentaa mieheyden uudenlaisia ja myönteisiksi mieltäviä vaihtoehtoja” ja siten vapauttaa ”yhdenmukaisuuteen paineistavasta mieskulttuurista erilaisen mieheyden etsintään”. Yksi tapa purkaa vallitsevia mieheyksiä on tehdä niitä näkyviksi ja tuottaa samalla uutta tapaa puhua miehistä.

Yhdestä puusta käsittelee mieheyksien, joista tässä käytetään termiä ’maskuliinisuudet’, rakentumista ja rakentamista kulttuurisissa teksteissä. Kirjassa tarkastellut tekstit ovat ensinnäkin suomalaisia ja toiseksi populaareja. Populaariksi on ymmärretty laajoille ihmisryhmille suunnatut tekstit, joissa esteettinen funktio ei välttämättä ole keskeinen sekä alakulttuurit omine tuotteineen. Kirjassa on tavoiteltu suomalaisen nykykulttuurin maskuliinisuuksien rakentamista ei-korkeakulttuurisissa teksteissä. Artikkeleissa nousseita yhteneviä teemoja ovat miehille ominainen huumori, marginaalisuus ja osakulttuurit, autenttisuus sekä nostalgia.

Kollihuumori osana miesten valtaa

Miehille on ominaista muodostaa ryhmiä ja osakulttuureja jonkin asian, esineen ja toiminnan ympärille. Maskuliinisuudet rakentuvat siten sekä erona feminiinisyksistä että suhteessa toisiin miehiin. Yhdysvaltalaisen miestutkijan Michael Kimmel (1996) väittää, että miehet esittävät maskuliinisuuttaan ensisijaisesti toisille miehille. Täten kaveri- tai homososiaalisuus säätelee keskeisesti maskuliinisuuksien rakentumista. Miesten välisiin ystävyysuhteisiin liittyy läheisyyden ohella käytäntöjä, joilla läheisyyttä säädelään ja koetellaan. Pasi Salosen Pietarinkadun Oilers Go Go -lät-käohjelmaa ja Elina Mikolan skeittarikulttuuria käsittelevissä artikkeleissa analysoidaan huumoria yhtenä tällaisena keinona.

Mikola erottelee huumorista kolme funktiota. Ensinnäkin sen avulla voidaan osoittaa omaa nokkeluutta ja verbaalista kamppailutaitoa. Toiseksi keskinäinen solvaaminen perustuu sanattomaan sopimukseen ja vahvistaa yhteishenkeä. Kolmanneksi huumori osoittaa, mitkä asiat ovat tiettyssä osakulttuurissa arvostettuja ja mitkä taas halveksittuja. Huumori luo yhtenäisyyttä mutta myös hierarkiaa. Se pitää yllä yhteisiä arvoja ja normeja sekä toimii yhteisöllisenä kurinpitovälineenä.

Miesten osakulttuureille on ominaista oman huumorin ja kielien luominen, mutta huumori levittäytyy kaikkialle miesryhmiin ja toimii yhtenä käytäntönä, joka niveltää eri maskuliinisuuksia yhteen ja luo siten maskuliinisuuden hegemoniaa. Huumori niveltää tietyn miesten osakulttuurin ja jopa marginaalisen maskuliinisuuden osaksi miesten valtakulttuuria ja hegemonista maskuliinisuutta. Mikolan tarkasteleman skeittarilehden, Salosen tarkasteleman radio-ohjelman ja Arto Jokisen tarkasteleman miesten elämäntapalehden huumorille on ominaista alatyylisyys, erottautuminen naisista ja naiselliseksi leimatuista homoseksuaaleista, nokkeluus ja nopeus sekä itsensä vähättely, jonka avulla torjutaan ennakkoon mahdollinen kritiikki. Huumorista tulee jotain miehille tyyppillistä, mikä ei tarkoita, että naiset eivät osaisi kertoa vitsejä. Vitsailijan paikka,

tietty subjektipositio eri diskursseissa, on miehille avoimempi kuin naisille. Naisten on vaikea olla hauskoja. He ovat enemmän niitä, joista vitsejä kerrotaan, kuin niitä, jotka vitsejä kertovat. Huumori niveltää marginaalisia maskuliinisuuksia osaksi maskuliinisuuden hegemoniaa, valtakulttuurin keskustaa. Vaikka miehet ja maskuliinisuudet asettuvat hierarkkisesti, he suurelta osin liittyvät yhteen suhteessa naisiin ja feminiinisyyteen.

Osakulttuurin marginaalisesta positioista käsin miesten kertomat naisia herjaavat vitset toimivat useassa ja osittain ristiriitaisessa funktiossa. Ne erottavat kertojan naisista ja feminiinisestä sekä konstituivat mieheyttä liittäen kertojan osaksi miesten hegemoniaa, keskustaa, mutta samalla huumori tarjoaa mahdollisuuden erottua hegemoniasta. Marginaalinen positio mahdollistaa valtakulttuuriin suuntautuvan ivan ja tiettyyn osakulttuurin (ja sitä kautta subjektipositioon) liittyvän niin sanotun oikean asenteen. Huumori voi osoittaa, että kertoja osaa 'konservatiivisen kollihuumorin' (kuten Pasi Salonen sitä nimittää) niin hyvin, että osaa tehdä siitä samalla pilkkaa.

Maskuliinisuuden pakkoliikkeitä

Nykykulttuurissa identiteettejä, subjektuuksia ja subjektiviteettejä rakennetaan tuotteiden, kuluttamisen ja tyylien kautta, kuten Jokinen osoittaa artikkelissaan *Slitz*-lehdestä. Haluamansa maskuliinisen tyylin voi ostaa tai sitä voi tuottaa kuluttamalla tiettyjä tuotteita. Ongelma on, että nopeassa tuotteiden kierrossa myös tyylit kuluvat nopeasti. Ihmiset kaipaavat jotain, mitä he voivat pitää aitona ja totena, autenttisenä. Marginaali voi tarjota aidoiksi tai ainakin ainutlaatuisiksi miellettyjä kokemuksia. Skeittaamiseen (Mikolan artikkeli) liittyvät "haaverit" fyysisine kipuineen ovat ruumiillisia kokemuksia ja siten eittämättä aitoja. Samoin Kanerva Eskolan tarkasteleman *Rocky Horror Picture Shown* faniyleisön tapa pukeu-

tua rooleihin on valtakulttuurista erottuva ”ainutlaatuinen” kokemus. RHPS tarjoaa miehille turvallisen mahdollisuuden ylittää heteronormatiivisuuden rajat pukeutumalla etusijaisesti naisille tarkoitettuihin vaatteisiin karnevaalin ja roolinoton kontekstissa. He voivat pukeutua ristiin ilman, että leimautuvat transvestiiteiksi. Siten he voivat kokea jotain sellaista, mitä useimmat miehet eivät tee tai koe. Eskola toteaa, että ”fanikulttuuri antaa mahdollisuuden osallistua sellaiseen utooppiseen tilaan, jossa sukupuoli ei ole seurausta ruumiista, vaan sillä voi myös leikkiä.”

Sukupuolen merkeillä leikittelevät myös Heli Perkkiön tarkastelemat hevimuusikot ja Hans Wesselsin tarkastelemat poptähdet. Alkujaan nuorisolle suunnattu popmusiikki tai sen tietty alalaji, kuten heavy-musiikki, asemoituu keskustaan nähden marginaaliin, mutta samaan aikaan se toistaa hegemonisen maskuliinisuuden pakkoliikkeitä: miehistä uhoa, naisten objektivointia, väkivaltaa ja homoista erottautumista. Korostaakseen marginaalisuuttaan ja vastakulttuurista asennettaan hevimiehet saattavat lainata naisille määriteltyjä eleitä, kuten meikkaamista, mutta samalla he torjuvat miehiksi miellettyjen käytäntöjen, kuten aggression, avulla leimautumista feminiinisiksi.

Maskuliinisuuden pakkoliikkeitä ovat aiemmin mainitsemani kollihuumori, väkivalta, miehinen uho ja naisten objektivointi. Näiden lisäksi rationalismi on yksi miehille ominainen sukupuolta rakentava käytäntö tai jopa diskurssi. Esimerkiksi Niklas Vainion luke-ma Veikka, Veikka Gustafssonin tekstuaalinen imago, konstituoivat miehisyttään äärimmäisen marginaalisen ammatin, vuorikiipeilyn, kautta. Harvinainen työ ei työnnä Veikkaa maskuliinisuuksien marginaalien, vaan järjen korostaminen, tunteiden sivuuttaminen, peräänantamattomuus ja suorittaminen rakentavat hänestä kuvaa suomalaisen hegemonisen maskuliinisuuden mallinukkena. Veikka representoi suomalaisen miehen sisua, kykyä ja järkevyyttä, suomalaisen miehen ainutlaatuista laatua.

Miesten asettumista marginaaliin ei voi rinnastaa siihen tapaan, miten naiset on sivuutettu marginaaliin mieskeskeisessä kulttuurissa. Hans Wessels kysyykin artikkelissaan, onko todella olemassa miehiä, jotka on sysätty syrjään miesten vallasta samoin kuin naisille on tapahtunut. Miesten marginaaliin asettuminen tapahtuu miesten keskinäisessä hierarkiassa, jossa naisille ei löydy sijaa edes marginaalista. Heitä ei toimijoina esiinny. Feministisestä näkökulmasta tämän voi muotoilla siten, ettei mitään marginaalisia maskuliinisuuksia, kuten R.W. Connell teoretisoi, edes esiinny. Sen sijaan maskuliinisuuden hegemonia tarjoaa miehille erilaisia positioita ja niihin liittyvää toimijuutta suhteessa miesten valtaan. Miehet on tehty yhdestä puusta, vaikka sen oksat hajautuvat ja kurottavat eri suuntiin. Runko – miesten valta ja etusijainen asema naisista – on silti eri miehisyyksien keskeinen aines.

Vastarinnan mahdollinen mahdottomuus

Kirjan artikkeleiden perusteella miesten vallan, hallitsevan maskuliinisuuden tai symbolisen isän vastustaminen ei johda miehisyyskyseenalaistamiseen. Patriarkaalisen isän organisoiman vallan korvaa miesten välinen homososiaalinen veljesjoukko. Patriarkaa-tin murentumisesta ei seuraa sukupuolten välinen tasa-arvo tai vallan jako vaan fraternaatti ja veljeskunnan valta. Markku Soikkelin luenta Baddingistä ikuisen pojan myyttinä ja välittäjähahmona sivuaa osaltaan tapaa, jolla maskuliinisuus rakentuu homososiaalisen veljeskunnan suosion varaan eikä suinkaan hegemoniaa edustavien isähahmojen hyväksyntään. Baddingin kaltaiset hahmot tarjoavat miehille mahdollisuuden kiinnittyä maskuliinisuuden hegemoniaan ilman, että he täyttävät kaikkia sen vaatimuksia.

Vaikka mies ei täyttäisi hegemonisen maskuliinisuuden attribuutteja ja symbolisen isän sijaan konstituoi mieheyttä homo-

sosiaalisessa vertaisryhmässä, niin miehen sukupuoli säilyy silti kyseenalaistamattomana. Sukupuolen kyseenalaistamattomuuteen niveltyy osaltaan itsestään selvä heteroseksuaalisuus, mikä yhtäältä edellyttää erottautumista homoseksuaaleista ja kaikesta mikä leimautuu ”homoksi” mutta toisaalta tarjoaa ainakin näennäisen mahdollisuuden vastarintaan. Sekoittamalla kulttuurisesti feminiiniseksi tai ”homoksi” leimattuja eleitä ja tyylejä omaan maskuliinisuuteen pojat ja miehet voivat ottaa avoimen marginaalisen position suhteessa vallitsevaan maskuliinisuuden hegemoniaan. Tällainen vastarinta on kuitenkin näennäistä, kun siihen samanaikaisesti sisältyy hegemonista maskuliinisuutta performoivia pakkoliikkeitä.

Kirjan artikkeleiden perusteella mies- ja poikavaltaiset osa-, ala- ja vastakulttuurit eivät välttämättä olekaan niin marginaalisia, mitä ne itse pyrkivät esittämään. Vaikka valta- ja osakulttuurien välillä ilmenee eroja, yhdessä asiassa miehet ja pojat näyttävät olevan yhdestä puusta, ja se on miehen sukupuoli ja siihen liittyvä valta. Yhdessäkin tarkastellussa osakulttuurissa tai alkujaan marginaaliselta näyttäneessä maskuliinisuudessa miehen sukupuolen performatiivita ei radikaalisti kyseenalaisteta tai edes kysytä. Miehet ja pojat siivuttavat sukupuolensa itsestään selvyytensä ja asemoituvat samoin suhteessa naisiin ja feminiinisuuteen. Naiset ovat kaipuun, vitsailun ja lainailun kohteita. Toiminta tapahtuu aina miesten kesken. Miesten valtaa ja maskuliinisuuden hegemoniaa uusinnetaan myös marginaalisissa osakulttuureissa eikä sukupuolten välisiä sopimuksia kirjoiteta uusiksi.

Kirjallisuus

- Hearn, Jeff & Lattu, Emmi (2002) "The recent development of Finnish studies on men: a selective review and a critique of a neglected field. *NORA*, vol. 10, 1, 49–60.
- Hearn, J. & Pringle, K. & Muller, U. & Oleksy, E. & Chernova, J. & Ferguson, H. & Holter, O. G. & Kolga, V. & Novikova, I. & Pitch, T. & Ventimiglia, C. & Olsvik, E. & Tallberg, T. (2002a) "Critical Studies on Men in ten European Countries: (1) The State of Academic Research. *Men and Masculinities*, vol. 4 (4), 380–408.
- Hearn, J. & Pringle, K. & Muller, U. & Oleksy, E. & Lattu, E. & Chernova, J. & Ferguson, H. & Holter, O. G. & Novikova, I. & Ventimiglia, C. & Olsvik, E. & Tallberg, T. (2002b) "Critical studies on men in ten European countries: (2) the state of statistical information. *Men and Masculinities*, vol. 5 (1), 5–31.
- Hearn, J. & Pringle, K. & Muller, U. & Oleksy, E. & Lattu, E. & Tallberg, T. & Chernova, J. & Ferguson, H. & Holter, O. G. & Kolga, V. & Ventimiglia, C. & Olsvik, E. (2002c) "Critical studies on men in ten European countries: (3) the state of law and policy. *Men and Masculinities*, vol. 5 (2), 192–217.
- Hearn, J. & Pringle, K. & Muller, U. & Oleksy, E. & Lattu, E. & Tallberg, T. & Chernova, J. & Ferguson, H. & Holter, O. G. & Kolga, V. & Novikova, I. & Ventimiglia, C. (2003) "Critical studies on men in ten European countries: (4) newspaper and media representations. *Men and Masculinities*, TULOSSA.
- Huttunen, Jouko (2001) *Isänä olemisen uudet suunnat. Hoiva-isiä, etä-isiä ja ero-isiä*. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Hänninen, Jorma (1992) "Kriittisen miestutkimuksen poliittiset intressit ja virittyneet subjektit." *Naistutkimus-Kvinnoforskning*, 5:1, 26–33.
- Kimmel, Michael S. (1996) *Manhood in America: a Cultural History*. New York: The Free Press.

- Jokinen, Arto (1999): ”Suomalainen miestutkimus ja –liike: muutoksen mahdollisuus?” Teoksessa Jokinen, Arto (toim.) (1999) *Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja*. Tampere: Tampere University Press, 15–51.
- Lehtonen, Jukka (toim.) (1999) *Homo fennicus – miesten homo- ja biseksuaalisuus muutoksessa*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Lehtonen, Mikko (1995) *Pikku jättiläisiä. Maskuliinisuuden kulttuurinen rakentuminen*. Tampere: Vastapaino.
- Siltala, Juha (1994) *Miehen kunnia. Modernin miehen taistelu häpeää vastaan*. Otava: Helsinki.
- Sipilä, Jorma & Tiihonen, Arto (toim.) (1994) *Miestä rakennetaan, maskuliinisuuksia puretaan*. Tampere: Vastapaino.
- Tiihonen, Arto (2002) *Ruumiista miestä, tarinasta tulkinta: oikeita miehiä – ja urheilijoita?* Jyväskylä, Likes.